

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Vapsvos efektas

2012-08-29

ŽURNALAS: METAI

TEMA: Rašytojo žvilgsniu

AUTORIUS: Daiva Tamošaitytė

DATA: 2012-08

Vapsvos efektas

Daiva Tamošaitytė

Vapsvos ir drugio simbiozė – gamtos reiškinys, kurį stebėjęs Charlzas Darvinas pagrįstai suabejojo, ar Dievas, kuris yra absoliutus gėris, summum bonum, – tikrasis siaubo filmo apie vabzdžių gyvenimą Kūrėjas? Šiuolaikinė filmavimo kamera ir mikroskopas leidžia dar kruopščiau ištirti dramą. Štai vapsva prakiurdo nieko nenutuokiančios riebios kirmėlės odą ir prifaršiuoja kūną kiaušinėlių. Kiaušinėliai pamažėle virsta lervomis. Laisvai naudodamosios gyvybinėmis užgrobtos organizmo funkcijomis, jos ramiai sau minta kūno viduriais, o kai suauga, per odą išlenda lauk – beje, ne iš eilės per vieną skylę, kaip reikalautų neregėtu svetingumu pasinaudojusių etiketas, o iš karto daugybėje vietų, – ir pradeda kokonų vijimo stadiją. Tada leisgyvė „maitintoja“ suskanta elgtis dar keisčiau: ne ropoja šalin pagaliau paėst ar gydytis žaizdų, o gina neapsaugotas lėliukes. Dengia jas savo kūnu, be atilsio mojuoja galva, raitosi. Kai vapsvos pagaliau išsiritą, sužalotą, visiškai išsekusią ir niekam nebereikalingą, taip ir nevirtusį plaštakė kirmis nugaišta. Entomologai ištyrė: parazitas „praplauna smegenis“ ir pakeičia mąstyseną taip, kad šeimininkas tampa valdomas prieš savo valią ir elgiasi priešingai sveikam protui. Žengia tiesiai į pražūtį ir daugina būsimų žudikų armiją. Sukrečianti gamtos sąmonė pateikia ir daugiau panašių fenomenų. Antai parazituojamoms skruzdėlės gali pavirsti „uogomis“ tam, kad jas sulestų paukščiai, arba, metusios savo palikuonis mirti badu, rūpinasi į jų skruzdėlyną apsimitėlio sudėtais kiaušinėliais. Išprotėję žiogai tampa savižudžiais – atkakliai ieško kūdros ir „savanoriškai“ skandinasi, nes tik vandeny juos apsėdę kraugeriai gali susiporuoti...

Kad ir kokios rafinuotos būtų sadomazochizmo formos gamtoje, aukų elgesys lieka iki galo nepaaiškinamas. Moksliniu požiūriu, aukai suleistos cheminės medžiagos paralyžiuoja savigynos mechanizmą, tačiau kažin ar to pakanka, kad pakistų veiksmų taktika. Pasirodo, pora vapsvos kiaušinėlių „pasiaukoja“: nustoja vystytis ir lieka

kirmėlėje tam, kad galėtų iki pabaigos įvykdyti planą. Ir skruzdžių griežtai reglamentuotą socialinį gyvenimą, instinktus pranokstantis elgesys ir savižudiškas suzombinto padaro tikslingumas šiurpina sąmoninga šėtoniška logika. Keista, lygiai taip pat kai kurie biologai mėgina moksliskai įrodyti, kad įsimylėjęs žmogus yra valdomas chemijos ir dėl to „apanka“, kad meilė – tai tam tikrų hormonų ir menamo feromonų poveikio padarinys. Aukštesnė evoliucinė valdymo pakopa – ne tiesiogiai, ryjant užgrobtą kūną, o „su pulteliu“ per saugų atstumą...

Žmonių skruzdėlynas, širšių lizdas – argi ne mėgiamos literatūrinės pernašos? Pastaruoju metu Lietuvoje vykstančius procesus įvardyčiau metafora „vapsvos puola sveiką tautos kūną“. Žinoma, su ironija, taikoma pasąmonės strategams, kurie žmogaus būtį devalvavo iki visuomeninio gyvūno statuso. Antraip daug tiksliau būtų tarti – vyksta dievų ir demonų kova, žūtbutinės gėrio ir blogio imtynės...

Sausis, vasaris ir kovas mūsų šaliai ypatingi – gausu iškilmingų, svarbių valstybinių sukakčių, vyksta knygų mugė, teikiami nacionaliniai ir vyriausybiniai apdovanojimai. Šiomet tie mėnesiai atidengė ir ilgalaikius, ir naujus procesus, rodančius Lietuvos valstybės pulso pokyčius. Desperatiškai padažnėjo jis kaip tik tada, kai buvo mėginama dar syki surežisuoti precedentą jau turėjusį „saugumo“ skandalą – apšmeižti ir pašalinti du aukštus Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos pareigūnus. Tiksliau, kai buvo radikaliai šmeižtui pasipriešinta. VSD, URM, Prezidentūra, prokuratūra ir teismai vėl atsidūrė visuomenės dėmesio centre; „Snoro“ banko afera, pedofilijos, Golovatovo, Gatajevų ir kitos rezonansinės bylos, energetikos projektai, priešrinkiminės partijų kovos, svarbiausios aktualijos susiklostė ir persipynė taip, kad kaip niekad išryškėjo tikrieji įvykių kaltininkai ir galimi šešėliniai vadeivos, apsinuogino konkrečių asmenų pozicijos ir tikroji valstybės politinė būklė. Ją galima konstatuoti vienu sakiniu: Lietuvoje nacionalinės valstybės kūrėjams ir jos suvereniui – tautai gyventi nebesaugu. Aukšti ją ginantys pareigūnai gali būti apšmeižti ir išmesti į gatvę, jų geras vardas ir net gyvybė – skatiko verti.

Tegu šio straipsnio kertinis žodis bus saugumas. Saugumas yra tai, ko siekia kiekviena gyva būtybė žemėje. Saugumo tarnybų veiklos efektyvumas ir darbo pobūdis atspindi pamatinius faktinius ir simbolinius pokyčius ne tik mūsų šalyje. Pakirsti šalies saugumo tarnybų autoritetą ir jas užvaldyti – tikras užkariavimas. Tai suprantanti saujelė mąstančių ir laisvų žmonių, ilgą laiką stebėjusių ir mėginusių analizuoti prieštarigus įvairių asmenų ir grupuočių veiksmus, pagaliau susitelkė. Susivienijusių pilietinių judėjimų akcijų klasteris „Už teisingumą“ – istorinis įvykis, liudijantis, kad pirmą kartą po dvidešimt dvejų metų Lietuvoje subrendo situacija, kurios baigtis tiesiogiai lems pačios Lietuvos ateitį. Vasario 22-oji, kovo 17-oji ir balandžio 14-oji – tai įsimintinų mitingų dienos Vilniuje prie Prezidentūros ir Seimo, kai visuomenei išsipareigojusių ir jos rinktų politikų buvo paklausta: su kuo einate, su tauta ar su kriminalizuotu institucinių „valstybininkų“ ir pagal jų dūdelę šokančiųjų klanu, iš kurio nusikalstamos veiklos gijos driekiasi į visas piliečių gyvenimo sferas? Atsakyta buvo iš karto: į Daukanto aikštę žmonės nebuvo įleisti, o prie Seimo jiems pasiūlyta negrįsta automobilių stovėjimo aikštelė, kurioje būtų tekę braidyti po purvą iki kelių. Išdrįsta į teismą patraukti Nepriklausomybės Akto signatarus Bronislovą Genzelį, Romualdą Ozolą dėl to, kad valanda anksčiau, nei oficialiai leista, ir ne toje vietoje pradėjo mitingą. Leidimo laiką ir vietą pakeitė rengėjams nežinant ir jų specialiai neinformavo. Kieno nurodymu? Savivaldybės klerkų nuomonė tapo svaresnė už Seimo nutartį, nors

klerkų aplaidumas ir sykiu sąmoningas konstitucinių pilietinių bei administracinių teisių pamynimas, kaip paaiškėjo teisme, akivaizdus. Už administracinius pažeidimus mėginama kelti bylas ir kitiems visuomenininkams. „Žalių juostų“ ir „Tie-SOS“ akcijos, skirtos simboliniam valdžios apšalyvymui nuo korupcijos, TV visiškai ignoruojamos, tarsi pilietinės visuomenės renginiai neegzistuoja ir nebūtų verti atspindėti žiniuose. Jose dalyvaujantys žymūs disidentai – Nijolė Sadūnaitė, Vladas Terleckas, Alfonsas Svarinskas – nebėra TV reportažų herojai, kaip būdavo Sąjūdžio laikais. Nepaisydami amžiaus, pareigų, partinės priklausomybės ir teisingumą ginantys žmonės savo kailiu patyrė, kad ten, viršuje, jų balso negirdi; atvirai juos palaiko nedaug aukštų politikų, šviečia tik pora likusių objektyvių žiniasklaidos židinių.

Kodėl visuomenė nebeįtinka jos rinktai valdžiai? Kas, pasak visuomenininkų, „užvaldė“ valstybę? Tokią prielaidą daryti tenka, nes nacionalinis transliuotojas LRT iš tiesų neatspindi objektyvios tikrovės. Tam tikrus procesus galima laikyti neleistina svarbiausių šalies institucijų, pirmiausia teisėsaugos, diskreditacija.

Valstybės niekas neužvaldė. Tai mes patys ją dar 1992-aisiais taikiai atidavėme tiems, kurie nuo tada, kaip ir iki tada, šią valstybę ir tvarkė. Tyliai sutikome, kad nevyktų desovietizacija ir liustracija, kad tikrieji faktai ir dokumentai nepasiektų viešumos, kad komunistai ir KGB atsarginiai, sribai, įvairaus plauko kolaborantai, prasisiekėliai lyg niekur nieko šalyje užimtų strategines ir prestižines pareigas, vadovautų aukščiausioms valstybinėms institucijoms, aukštosiose mokyklose ketvirtį amžiaus ugdytų ateinančias kartas. Pritarėme, kai „savanoriškon“ tremtin botago ir ragaišio principu pradėtas masiškai varyti jaunimas, privalantis būti šalies ateitimi, kada iro išsklaidytos šeimos, vyko vaikų, motinų ir tėvų, brolių ir seserų atskirties tragedijos, o kriminalinis pasaulis paslaugiai dengė epochines „buvusiųjų“ kilnojamojo turto ir finansų avantiūras. Nesipriešino, kai buvo pristeigta žalingų partijų ir svetimų valstybių neaiškiais tikslais tiesiogiai finansuojamų „kultūros“ ar „mokymo“ centrų. Įstatymais nepadarėme svarbiausių žingsnių, o ypač nenubrėžėme ribos, už kurios tam tikri asmenys dėl praeities neturėtų teisės iškelti savo kandidatūros rinkimuose, steigti partijas ir bankus, pretenduoti į Vyriausybės, Seimo, Prezidento postus, visų ministerijų ir savivaldybių pareigas. Profesionalių analitinių straipsnių, panašių į Eglės Wittig-Marcinkevičiūtės „Nacionalinės etikos griuvėsiai, arba Kaip nužudyti valstybę jos intelektualų rankomis“ („Kultūros barai“, 2012), praktiškai nebuvo, nors normaliomis aplinkybėmis tokios analizės turėjo būti rašomos kiekviename visai visuomenei skirtame rimtesniame laikraštyje ar žurnale. Pagaliau – kaip didžiausią amžiaus pasiekimą – įtvirtino moralinį reliatyvizmą.

Dievas ir pasaulinės aplinkybės mums pametė istorinę progą tapti nepriklausoma šiuolaikine lietuvių nacija. Laisvę reikėjo auginti ir puoselėti, bet, perfrazuojant kontroversiško filmo pavadinimą, niekas nenorėjo dirbti, t. y. atkakliai diena iš dienos kurti ir tvirtinti nepriklausomos Lietuvos valstybingumo pamatus, padėtus pasiaukojusių žmonių. Užtat veikė tie, kurie tarsi turėjo savaime atgailauti už praeitį, dar geriau – patys nusišnioti galvas, kaip sovietmečiu suvaidinti viešą atgailavimo spektaklį, gal net atlikti čengfengo seansą, o idealiu atveju – leistis tolimojon Igarkon ar Vorkuton ir dar toliau, prie Laptevų jūros, idant snieginoje Sibiro ramybėje ir tyloje, kartkartėmis suūžiant taigai ar susidaužiant ledo lytims, jiems suskambėtų provoslaviškas nuodėmių atleidimas. Bet jie „staiga pamiršo“ šviesų komunizmo rytojų ir jo etiką, horizonte išvydę kur kas geresnę ateitį, veikiau, greitą pelną seikėjančią

dabartį. Tokiomis aplinkybėmis, nors ir su pagąsdinimais, stojimas į Europos Sąjungą buvo sklandus ir atitiko Michailo Gorbačiovo būsimųjų „bendrų europietišku namų“ viziją. Vieną globalinę sistemą pakeisti kita – juokų darbas, o perrašant popierius, dirbant su struktūriniais fondais ir bukai klijuojant direktyvas galima uždirbti begalę pinigų. Prasidėjo nuosekli sovietinės sistemos restauracija ir reabilitacija naujomis sąlygomis.

Dabar norėčiau padaryti pauzę ir paklibinti raštingų žmonių pasitikėjimą intelektualais, tarsi jie būtų tikrieji, o gal ir vieninteliai „ne marsiečiai“, galintys sutvarkyti valstybinius reikalus. Kad sutvarkyti gali, ir labai veiksmingai, rodo Mindaugo Tamošaičio mokslinės studijos apie Lietuvos intelektualų – rašytojų, menininkų ir visuomenės veikėjų vaidmenį Lietuvą parengiant Sovietų Rusijos okupacijai 1940 metais. Tiesa, daug svarbiau išstudijuoti aplinkybes, kuriomis likviduotas literatūrinis „Trečias frontas“ pakliuvo į komunistinės propagandos nasrus, o inteligentija tuo metu klusniai lyg užhipnotizuota vykdė Lietuvių draugijos TSRS tautų kultūrai pažinti veiklą, o iš tikrųjų – sudarė idealias sąlygas žvalgybiniam ir komunistų rėmimo darbui šalyje. Kontržvalgybai teliko bejėgiškai stebėti, kaip URM ir VSD pareigūnai kartu su sovietų ambasadoriais kelia tostus už „nekaltą“ kultūrų suartėjimą – vardan galimos naudos ir gerų santykių su kaimyne, manipuliuojančia Lietuvos santykiais su Lenkija. Scenarijai ir dabar nekeičiami, nes kam keisti tai, kas veikia? Sykiu veikia sentimentai ir ideologija, įsiurbta į pasąmonę mokslų metais, kai formuojasi lemiami jauno žmogaus pasaulėžiūros principai. Petrograde ir kituose carinės bei prieškarinės Rusijos miestuose priversti įgyti aukštąjį išsilavinimą lietuvių inteligentai, tarp jų minėtos draugijos pirmininkas Vincas Krėvė, buvo prijaukinti prie su sovietine tapatinamos „didžiosios rusų kultūros“, todėl be pasipriešinimo prarijo patys ir platino jos propagandines meno parodas ir kino seansus, dažniausiai draudžiamus Lietuvos valdžios (!). Liguistas psichologinis fenomenas, kai skaitlingos nacijos pasiekimai ir „kultūrinis pranašumas“ taip užvaldo asmenybę, kad ši nacijos labai išsižada savo žemės, kalbos ir istorijos, beveik su ja susitapatina, yra gerai žinomas. Žavėdamiesi F. Dostojevskiu ar A. Čechovu, mūsų intelektualai įkandin sukairėjusios Europos „nepastebėjo“, ką apie Rusijos kruglodurovus, šarikovus ir verchovenskius kalba patys rusų klasikai. Kita vertus, kodėl žavėtis P. Čaikovskio muzika yra tas pats, kaip paklusti jo tėvynės interesams, gali paaiškinti tik keistai politizuota logika.

Tikras intelektualas labiau už viską vertina asmeninę laisvę, todėl jo fetišizuojamas protas gali nuvažiuoti bėgiais, kurie baigiasi pirminei nuostatai priešingomis loginėmis išvadomis. Intelektualas mažų mažiausiai nepatikimas, nes jis angažuojasi tik sau ir savo vizijai. Dažnai jis neturi nė elementarios politinės nuovokos. Žinoma, intelektualai gali kurį laiką pabūti su tauta ir ją įkvėpti, kodėl gi ne. Sigitas Geda įsiminė genialiu aforizmu: „Didelėj tautoj daugiau kvailių.“ Tik jis buvo dar ir poetas, turintis kaitrią, neklystančią vidinę intuiciją, sąžinę, o ne ribotas proto galerų darbininkas. Vadovauti tautai turėtų kiti – praktiški ir vitališki žmonės, gebantys priimti greitus, ryžtingus ir gyvybiškai svarbius sprendimus. Jie turi degti sąžine, drąsa ir tiesa. Tautas veda ne filosofai, bet karžygiai. Tai nepasikeitė nuo antikos laikų. Mes jų – neturime (jie „neutralizuoti“). Ko verti kai kurie gerbiamų Tomo Venclovos, Leonido Donskio, Kęstučio Girniaus pasisakymai, patarinėjimai politikoje? Kai pradedama mojuoti lietuviams teisingumo botagu panosėje, matyti narcizinis noras įsiterpti į istorinį diskursą, laviruojant tarp kairuoliškų ir visagalių Vakarų ir „motinos“ Rusijos.

Sartriška pozicija. Aš – filosofas, literatas, mokslininkas, garsenybė, man viskas galima. Net tokia pozicija, kaip JAV ramiai gyvenusio Alberto Einsteino, kuris spaudžiamas panaikino savo parašą po peticija dėl SSRS mokslininkų pasmerkimo. Gėdinga XX a. istorija, kurios niekas neištrins. Tačiau Vytauto Radžvilo, Vytauto Rubavičiaus, Vytauto Daujočio, Vlodo Terlecko, Algirdo Patacko ir daugelio kitų nepriklausomai mąstančių arba disidentinėje kovoje užsigrūdinusių kovotojų mintys į platesnį, tarptautinį politinį kontekstą neišsileidžiamos. Vien tik Vytauto Landsbergio replikos apie visus be išimties svarbiausius politinius įvykius išlieka tiesos garantu ir tam tikru matu, nes jo, kaip kokio lietuviško Sacharovo, iš medijos taip lengvai neištrinsi. Ir pagaliau birželį sekė visiškai gėdingas kabinetinių intelektualų akibroktas – viešas laiškas dėl Juozo Ambrazevičiaus-Brazaičio iškilmingo perlaidojimo valstybės lėšomis. Pasirodo, kad ilgai keltas visuomenės, ypač jaunosios kartos, klausimas dėl gėdingo nesipriešinimo sovietų ir nacių okupacijai buvo sąmoningai neatsakytas, nors atsakymas – esmingai atkuriantis tautos garbę ir orumą – buvo ir yra. Posovietiniai istorikai ir intelektualai ilgai falsifikavo 1941 metų birželio 23 d. sukilimo ir Laikinosios vyriausybės reikšmę, ją nuolat menkindami ir sąmoningai klaidindami visuomenę, didvyrišką Lietuvos žmonių pastangą išsilaisvinti suplakdami su nacizmu ir antisemitizmu. Ir šįkart „laiške“ tos datos prasmė – vienintelis ano laikotarpio šiaudas, už kurio gali nusigriebti palikuonys – buvo iškreipta. Nesvarbu, kad plika akimi matyti tie patys sovietiniai šampai, kaltinimai fašizmu... Paleckių gildijos retorika, nepasikeitusi ir šiandien. Ir tai galima vadinti intelektualiniu veiksmu?! Peršasi antikinė išvada: intelektualas politikoje – nelaimė. Ne visi gali būti sokratai; aristofanais apsimesti žymiai paprasčiau ir naudingiau.

Taigi ko norime iš intelektualų? Ne jie rašo istoriją. Jie selektyviai ją aprašinėja. Pagal savo skonį. Istoriją (nerašytą) rašo intelektualų niekinamas vidurinis sluoksnis, studentai, šviesuomenė. Vedliai tik nukreipia istorijos energiją. O jos mes kaip tik stokojame – nukraujavusios, emigravusios, užsimiršusios. Todėl ir būtina atgaivinti tiesos balsą, sąžiningai išstudijuoti historiografiją ir ją nušviesti visuomenei. Negalima daryti paviršutiniškų išvadų, ignoruojant totalitarinių valstybių bei nusikalstamų režimų naudotas konspiracines priemones – dokumentų klastojimą, mėginimą sukiršinti visuomenės grupes, melagingus liudijimus, mūsų valstybei priešišku planų ir juos atskleidžiančių duomenų įslaptinimą. Kol nebus atkurta istorinė tiesa, tol bus klastojama ir dabartis.

Nūdien visas pasaulis skamba dėl norvego Breiviko įvykdytų žudynių. Bet juk ir mes turėjome panašias žudynes – 1998 metais tokio Zavistonovičiaus iš- žudytą visą Draučių kaimą. Breivikas žudė iš neapykantos kitataučiams (afroamerikiečiams, musulmonams), lenkas Zavistonovičius – iš neapykantos lietuviams. Ką turime? Breivikas kalinamas ir teisiamas, yra pirmuosiuose pasaulio žiniasklaidos puslapiuose, o Zavistonovičius, pridengtas spec. tarnybų (kokių?), pabėgo. Spauldoje – tylą, nieko nerasi, lyg nieko nebuvo. Niekas tarptautinėje bendruomenėje šio kraupaus fakto nežino. Peršasi mintis: lietuvis pasaulio akivaizdoje – ne žmogus. Jį galima nušauti kaip šunį. Kaip sakoma, nė lapė nesulos. Kai apie šį įvykį papasakojau mokslininkui iš JAV Peteriui Heehsui, viešėjusiam balandžio mėnesį Lietuvoje, jis nepatikėjo. O man buvo gėda aiškinti, kad lietuviai iki šiol bijo tarptautinei bendruomenei skųstis dėl savo bėdų. Svečią nuvedžiau į genocido aukų muziejų. Kai P. Heehsas, per ausines išklauses valandos paskaitą, priėjo prie nukankintų partizanų stendo ir egzekucijų kameros, jo reakcija buvo baisi – atrodė taip sukrėstas, kad teištare: „It's enough“

(„Pakanka“). Iš to padariau porą išvadų: pirma, apie sovietų vykdytą genocidą užsieniečiai iki šiol ne kažin ką žino, antra, tiesa jiems pernelyg kraupi. Iki keturiasdešimt penkių sušaudytų žmonių per parą... Septyniasdešimt tūkstančių nekaltų aukų. Be teismo, vedant iš kameros į kamerą, kankinant uždaroje garso nepraleidžiančiose „minkštose“ vienutėse, karceryje, vandens kameroje. Istoriko, nuolat rašančio į mokslo spaudą XX a. pirmos pusės indų nacionalizmo ir nepriklausomybės kovų tema, verdiktas buvo trumpas: „Anglų kolonizatorių veiksmai yra niekas, palyginti su sovietais.“ Ir matė jis ne visą statistiką - be dviejų šimtų aštuoniasdešimties tūkstančių tremtinių. Dekanozovas, Serovas ir Berija rengė galą septyniems šimtams tūkstančių. Sutrukdė karas. Taigi, ar mes gerbiame savo kankinių atminimą?

Vargu. Knygynuose ramiai sau guli knyga apie Lietuvos partizanų „aukas“ iškalbingu pavadinimu „Partizanų teroras“. Knygos rengėjai „pamiršo“, kad sribai vykdė sovietinio NKVD nurodymą apsimesti partizanais ir persirengę vykdė akcijas, todėl valstiečiai negalėjo susigaudyti, kas apsilankė jų sodybose „baudžiamųjų akcijų metu“. Šioje polemikoje svarbu nepainioti etiniais principais organizuoto rezistencinio judėjimo [kaip tokio] su pavieniais nusižengimais - tai esminis skirtumas. Lietuvos partizanų ir ryšininkų žygdarbiai ne tik nutylimi, bet tapo mada juos smerkti. Akivaizdu, kad tai politinis užsakymas. Galbūt tų, kurie išsijuosę perrašinėja istoriją. Teroras - bolševikų legitimizuotas terminas, jų taktikos ir strategijos šerdis. Kaip visada, nusikaltėlių išduoda jam įprasti žodžiai ar daiktai. Stribukai („istrebiteli“), vadinkim tiesiai, žmogžudžiai, - dar gyvi, o juos pažįstantys tyli. Žudikų palikuonys nė nesirengia atsiriboti nuo nusikalstamos tėvų ir senelių veiklos, nors jų niekas grupiniais nusikaltimais nekaltina. Todėl, kad sudaromos sąlygos agresyviai ginčiai, paminant tautos didvyrių nuopelnus. Nepaskelbti tautos budelių sąrašai - per dvidešimt dvejus nepriklausomybės metus. Bjauriausia, kad per šventes buvę kolaborantai šildosi tikrų kankinių šviesoje, sako kalbas... Partizanų atminimo išniekinimas - baisiausias dabarties reiškinys, nors aišku, kad jų istorinių darbų pagarsinimas padėtų atsitiesti Lietuvai. 1941-1953 metų rezistencija - ašaka lietuviškojo valstybingumo priešų gerklėje. Todėl taip karštligiškai bandoma užgniaužti tiesą.

Vlado Kalvaičio „Sustiprinto režimo barakas“ (prozos šedevras, kuris privertė ir juoktis, ir verksti), Petro Venslovo „Kartybių taurė - iki dugno“ - vieni reikšmingiausių pastarųjų metų literatūros kūrinių apie tuos laikus. Norėčiau paklausti: kiek žmonių šias knygas perskaitė, juk jos nebuvo iki uždusimo reklamuojamos? Pasitenkinta eiliniu kompromisu: Patriotų premija įteikta Rūtai Šepetys už romaną „Tarp pilkų debesų“. Ir vėl išlindo servilizmas. Knyga išversta į 29 užsienio kalbas, nes autorė gyvena JAV ir turi ryšių Holivude, kuris neva rengiasi statyti pagal kūrinių filmą. Faktiniai netikslumai ir tai, kad knyga buvo kupiūruota, mat išlepintam vakariečiui tikroviški Sibiro tremtinių gyvenimo vaizdai gadintų apetitą (o iš tiesų jis nenori tikėti aprašomomis baisybėmis, nes tai - „too much“, „per daug“), kad menka jos literatūrinė vertė (vertimas, ko gero, geresnis už originalą), mūsų vertintojams neturėjo reikšmės. Sakyčiau, geriau žvirblis rankoje nei briedis girioje, bet juk briedžių turime visą bandą! Štai kur kaip ant delno politikos kurtizanių spindesys ir skurdas! Lygiai taip pat pompastiškai apdovanotas filmas „Ledo vaikai“, kurią pažiūrėjus sukyla apmaudas: už didelius europinius pinigus - tokia lėkšta saldi dainelė? Filme rodomi tik išvalyti vagonai, dailiai senučiukės nupasakotas vienas kitas buitinis faktas, o daugiausia

vietos skiriama... latvių liudininkams. Ir, be kita ko, pusę laiko žiūrovą gundo Stalino laikų plakatai apie spaliukų ir pionierių rojų, kurie labiausiai ir įstringa į atmintį. Lietuvių tremtinių gyvenimo tikrovė visiškai neatspindėta, net nulakuota. Na, žinoma, – gal tai ir buvo tik ekskursija į ašigalių? Visiška gėda „filmų kūrėjams“, nesugebantiems sukurti nė vieno padoraus filmo apie Lietuvos išsilaisvinimo kovas ir kančias, o verti dėmesio „trumpuliai“ plačiosios visuomenės nepasiekia, rodomi vos kartą ir praktiškai be reklamos. Man mielesnis R. Šepetys nuoširdumas, kai ši prisipažįsta, kad ir jai buvo nepakeliama sužinoti apie tokius sovietų nusikaltimų mastus, net buvo nusprendusi darbą mesti. Tačiau ištesėjo, o dabar autorę stebina iš viso pasaulio gaunamų atsiliepimų liūtis – iš žmonių, kurie nieko nežinojo. Vienas japonas net parašė, kad nuo šiol jam lietuvių tautos heroizmas – pavyzdys ir įkvėpimo šaltinis. Ką jis pasakytų, jei perskaitytų ne apie eilinių žmonių sugebėjimą išgyventi lageriuose, bet apie ginkluotą partizanų pasipriešinimą? Jei šios temos filmų kūrimui būtų metama bent menkiausia milijardinių Holivudo išlaidų dalis, turėtume galimybę pasirodyti pasauliui visiškai kitaip. Pasimatytų tikroji lietuvių tautos genocido vieta istorijoje. Štai ką ir stengiamasi nuslėpti nuo pasaulio visuomenės akių. Girdėjau George'o W. Busho kalbą Vilniaus Rotušės aikštėje, o jo žodžiai tebeskamba ausyse: „Daugiau jokių Jaltų ir Versalių... Nuo šiol jūs priešas – mūsų priešas“... Kartais pasidaro iš tiesų gaila, kad JAV taip toli, jog jai ekonomiškai nenaudinga ginti Lietuvą, kaip ir jos partizanų po karo. Ar JAV prezidento žodžiai – tai atsiprašymas už išduotą mūsų rezistenciją? Ar tai nepasikartos?

Žiūrint į dvidešimt metų vykdomą valstybės žmonių demoralizavimo procesą, į dirbtinį reliatyvizmo chaosą, ryškėja visai nechaotiška tendencija aršiai propaguoti, reklamuoti ir viešinti „Naujosios kairės 95“ apologetų ir visokių Europos Sąjungos finansais remiamų lygių teisių institutų bei mažumų veiklą. Nors Nidos Vasiliauskaitės aforizmas apie tai, kad vertybių buvimą apskritai reikia įrodyti, tapo delfinės žiniasklaidos norma, nėra nieko stebėtina, kad knygų mugėje kaip didžiausią literatūrinę vertybę net kelios televizijos kameros fiksavo Audronės Urbonaitės „Cukruotą žuvį“, o paskui rodė tarsi mugės sensaciją per „visuomeninę“ TV. Tad pacituokime autorę: „Sukčiams lengviausia išpažinti tiesą apie save“ (p. 34); „Mano profesija – nevertybių platintoja“ (p. 38); „Žmonės be vietos ir biografijos įgyja teisę elgtis kaip tinkami: galimybė tapti nepakaltinamam visų tautybių klajūnus išsauna į kelią. Svarbu pasirinkti vaidmenį“ (p. 150). Štai koks yra šalyje propaguojamos liberalistinės santvarkos etinis smailgalys, išreikštas visiškai atvirai. Išreikštas ir per patį knygos pristatymą, kuriame dalyvavo rinktinė reliatyvios moralės, reliatyvios lytinės arba politinės orientacijos ar kilmės publika, kuri savuoju dvilypumu taip didžiuojasi, tarsi tai būtų neprilygstama vertybė. Trumpų žurnalistinių žinučių rašymo įprotis, įvardytas kone rašytojo stiliumi, tinka atskleisti kai kurių kovotojų už „pilietinės“ visuomenės teises motyvus, o jie vien dėl propaguojamo estetinio atgrasumo, tuštumo, kažkokio nenusakomo luošumo ir akivaizdaus suktumo liktų tuščiu aidu, jei ne galinga suinteresuotų grupių finansinė ir medių parama. Taigi reliatyvizmas, kad ir ką tvirtintų jo apologetai, turi prasmę ir suvokiamas kaip kažką reiškianti nuoroda būtent tada, kai yra bent numanoma jo priešybė – vertybių sistema. Antraip niekas ir dėmesio nekreiptų į visokius rékautojus – juk stipri demokratija tai leidžia. O kad antivertybių diegimas proporcingai susijęs su absurdo lygmenį pasiekusiu lietuvių kaip tautos ujimu, žeminimu, mistiniais kolektyviniais įvairiausio pobūdžio kaltinimais, provokacijomis, tiesiog patyčiomis – jau tapo lyg ir antrąją vikšro

oda. Kažkaip keistai ir kryptingai išlenda atvirksčtinės vertybinės nuostatos: pradedamos sverti tautų kančios ir paaiškėja, kad genocidas genocidui nelygu, kad yra išskirtinių genocidų, kaulių, lygesnių tarp lygių, kad kankinamam ir žudomam lietuviui skauda mažiau, kad skaičiuoti kitataučių komunizmo nusikaltimų dalyvių Lietuvoje, šiukštu, nevalia, nes „procentas nieko nereiškia“, o kitų tautų išskirtinio genocido pamatu nuolat nurodomas būtent aukų ir budelių skaičius, o jei jo nepakanka, apkaltinama visa tauta. Tai yra vienas baisiausių šiuolaikinės dvigubos moralės pasireiškimų, reiškiamų liberalių intelektualų. Geriau kaip Günteris Grassas pusę amžiaus patylėtų, jei jau savo akyse rąsto nemato. Užtat nūnai bet kuri mažuma Lietuvoje turi teisę žygiuoti pagrindiniu sostinės prospektu ir, pavyzdžiui, kovo 17-ąją streikuoti, bet iš tikrųjų minėti Lietuvos valstybingumui grasinusią datą. O taikus jaunimas kovo 11-osios laisvai minėti jau negali, nes iš anksto apšaukiamas fašistų sambūriu, ruošiamos provokacijos, spaudoje pasirodo iš anksto sukurpti melagingi aprašymai to, ko nebuvo. Į kontekstą įvedamas netgi toks oksimoronas, kaip „sovietų remiami partizanai“ („Global Post“). Pats techninis „mažumų“ terminas yra labai sąlygiškas, politiškai angažuotas ir pavojingas, nes istorijoje apstu pavyzdžių, kaip juo manipuluojant kurstoma etninė, religinė ir socialinė neapykanta, kartais perauganti į katastrofą. Būtent ši kategorija atitolina tikros pilietinės visuomenės perspektyvą, kurioje visi žmonės jaučiasi laisvi ir lygūs, savo kultūrinio ar kitokio savaimingumo jokių pagrindų dirbtinai nediferencijuoja ir nepriešina kitiems. Ypač graudu, kai mažai vos trijų milijonų tautai, kuriai gresia išnykimas, iš daugiamilijoninių tautų pusės taikomi drakoniški įstatymai, kurie primena vilkų įstatymus avidėje.

Vien tinklaveika liko neįveikta, nors bandymų būta. Tik stebėtis gali, kiek protingų ir gerai informuotų, situacijoje aiškiai susigaudančių, neabejingų Lietuvos likimui žmonių gyvena mūsų šalyje ir kitose valstybėse. Iš daugelio tekstų ir komentarų gali pasimokyti „nieko nematantys“ skydinės laidų vedėjai. Žmonės buriiasi aikštėse, dalijasi nerimu ir paskutinėmis žiniomis. Prasidėjęs antrasis Sąjūdis rodo dirbtinai sukeltą krizę. Vapsvos efektas įgijo atvirą formą.

Ir vis dėlto – kodėl? Mažiausiai dėl trijų priežasčių. Pirmoji ta, kad dėl neįvykusios desovietizacijos šiuolaikinėje Lietuvoje nebuvo pasmerkti ir iš principo tebėra taikomi bolševikų įteisinti kriminaliniai valdymo principai, laikomi normalia priemone. Valdžios supriešinimas su visuomene taip pat yra tiesioginis stalinizmo reliktas. Žlugdant jaunų demokratijų autoritetą, tai labai veiksminga. Ryškiausias tokio susidorojimo pavyzdys – didžiausia Europos šalis Ukraina. Antra, stalinizmo nusikaltimų niekas Vakaruose aukščiausiu politiniu lygmeniu neįvertino taip kaip hitlerizmo, nors studijų pakanka įrodyti ne tik jų giminingumą, bet ir savitarpio sąveiką. Trečia, vadinamoji vakarietiška realioji politika yra sociopolitinės eugenikos ir socialinio darvinizmo porūšis. Todėl žmogaus teisėmis ir laisvėmis dangstomas leidimas tenkinti net deformuotus biologinius poreikius negali kontrastuoti su faktais, kad nuolat pažeidžiamos kitų visuomenės grupių teisės ir laisvės. Tada veiksmingiausia priemonė – teisės ir teisingumo atskyrimas. Be to, kas turi valdžią ir pinigų – tas ir teišus, ir teisė jo pusėje. Tokioje hipokrizės krečiamoje vakarietiškoje sistemoje nestebina ne tik nacijoms ar asmenų grupėms taikomi dvigubi standartai. Iškalbingas faktas, kad niekam, be JAV prezidento Baracko Obamos, nerūpi Tibete susideginantys vienuoliai ir net Kinijos planuojamas Dalai Lamos nužudymas, šiam teikiant palaiminimą (apie šią jį pasiekusią informaciją Jo Šventenybė kalbėjo spaudai). Dvasinio Tibeto vadovo pastangos atkreipti pasaulio dėmesį į tibetiečių tautos agoniją vakariečių paverčiamos

antžmogišku farsu. Dalai Lamai teikiamos taikos premijos ir kabinami ordinais, tarsi jis būtų popžvaigždė, tačiau sykiu realiai nedaroma nieko, kas pateisintų šios civilizacijos žmogiškumą (prancūzai sukūrė jaudinantį filmą būtent apie tai, bet niekas nepasikeitė). Lietuva, pradėjusi modernėjimo kelią su trispalve, simbolizuojančia žmonių lygybę, laisvę ir brolybę, tampa šių vakarietišku vertybių įkaite, nes XXI a. pradžioje jos esmiškai reprezentuoja pakitusią, natūralistiškai suvokiamą gerovę. Tuomet kūniškos silpnybės, pamažėle legalizuojant biologinių poreikių pirmenybę (narkotikus, prostituciją), tampa galinga priemone valdyti valstybę, vis dar manipuluojant išlikusia baime būti išviešintam. Bet tik tol, kol nebus įteisintos vis atviresnės ir žemesnės tų poreikių tenkinimo formos, už kurias dar neseniai buvo baudžiama kalėjimu. Liberalizuotas – išlaisvintas – nusikalstamumas aukštesniajai žmogaus prigimčiai. Štai tokia liberalizmo kaina, ir toks mūsų visų saugumas. Vapsvų puota ant aukos kūno.

Kaip Vakarai priėjo ribą, kai kraštutinis liberalizmas baudžiasi demokratiją paversti policine santvarka, kuri visuomenės balso slopinimo būdais primena totalitarines? Kaip atsitiko, kad Lietuvoje išoriškai gyvenimas teka ramia vaga, liaudis turi duonos ir žaidimų, bet šalia, tarsi paraleliniame pasaulyje, vyksta tiesos balso slopinimas ir susidorojimas su jos siekiančiais padoriais žmonėmis? Iš tiesų sisteminis liberalizmas yra bejėgis, nes kasa duobę viskam, ką deklaruoja ginąs. Kažkurioje fazėje jis virsta parazituojamos kirmies sindromu, o ši fazė, kurios vardas biopolitika, gimdo baimę, abejingumą ir nihilizmą. Žmogus negali jaustis saugus visatoje, iš kurios pašalintas dvasinis transcendentinis matmuo. Vis smarkiau veržiami pančiai ant rankų tų žmonių, kurie stengiasi šį matmenį išsaugoti. Teismai, virtę savo priešybe, žmogų teisia už tiesą ir viešą vertybių išpažinimą. Sutinkama su saujelės diktuojamu galios diskursu, kurio tikslas yra išplauti trapią sunkiai sukurtą vertybių hierarchiją, atsigrežiant į barbariškas žmonijos evoliucijos fazes ar recidyvus šiuolaikiniame pasaulyje. Teismai, kurie remiasi įtakos grupės įtvirtintais melagingais postulatais, nėra teisėti. Kaip galima įrodyti savo tiesą teisme, jei teisėjai a priori sprendimus grindžia į vertybes neatsižvelgiančiomis nuostatomis? Dar blogiau, kai manipuluojama tomis vertybėmis dvigubų standartų principu. Taip pat ir Lietuvoje, paminant visą kompleksą pamatinių mūsų kultūros puoselėjamų vertybių, pataikaujama atavistiniams ir grobuoniškiems „žmogiškųjų išteklių“ santykių modeliams. Atsiranda vietos revanšistiniams buvusių okupacinių režimų perėmėjų kėslams, restauruojama žeminanti, atsilikusi santykių su kaimynais išorėje ir viduje būklė, užuot stiprinus ryšius ir bendradarbiavimą su kaimynystėje koegzistuojančiais pažangiais judėjimais, kurie taip pat bando išsiveržti iš ydingos praeities rato ir sukurti geresnes visuomenes. Tai psichologinio pobūdžio negalia, sąmonės užtemimas, kuriam priešnuodis tik vienas: stiprus bendrystės ir tiesos jausmas. Žmonių laisvė, lygybė ir brolybė turėtų remtis tiesa, kylančia iš prigimtinio gėrio, duoto žmogui ne žmogaus, o Dievo. Konstruoti bendrabūvį ne socialinės konkurencijos ir neigimo dvasia, nesiekti išskirtinumo, kur jo nėra ir negali būti, bet ieškoti to, kas tautas, žmonių bendrijas jungia. Mokyti iš žmonijos šviesulių, kurie peržengė zoologinio statuso ribas. Žemesnioji prigimtis negali diktuoti sąlygų aukštesniajai. Šito nepripažįstanti anarchija ir chaosas, pasaulis be kompasu reikalingas ne žmogui ir Dievui, bet jo priešui. Jei netarnausime Dievo priešui, tarnausime Dievui. Remdamiesi Dievu širdyje, neieškosime priešų ir jų neteisime.

